Anul V. 1862. Ianuarie 15. No. 3.

Natura
Iurnal.

PENTRU RESPÂNDIREA SCIINȚELORŬ NATURALE ÎN ROMÂNIA
Redigeat
de

Professor Dr. Iuliu Barașu și D. Ananescu.

Coprindere: O arumcătură de ochiŭ asupra sciințelorŭ naturale. — Antilope. — Omulŭ și Maimuța.

O aruncătură de ochi asupra sciințelor naturale

„Studiulŭ Natureĭ este calea cea maĭ sigură și facilă care duce la Dumneḑeŭ“ Linné

Sciințele naturale datedă din cea maĭ de-părtată vechime: omulŭ, în adevĕrŭ din timpiĭ ceĭ maĭ depărtațĭ a fostŭ iubitŭ de maiestatea Natureĭ, astă adunătură de cause și efecte, allŭ căror coprins și scopŭ ellŭ nu póte înțellege de cât într'un modŭ imperfectŭ, dar care con-templată în celle maĭ micĭ amănunte, precum și în manifestațiunile salle cele maĭ puternice, 'lŭ

umple de admiraţiune prin minunata sa armonie. Omulŭ a dobînditŭ conosciinţe cu încetu, ellŭ a studiatŭ maĭ intăiŭ acelle ce putea atinge şi vedé ş'apoĭ s'a înălţatŭ treptat la celle ce nu putea atinge şi nu maĭ vedea; aşé dela celle visibile şi tangibile s'a înălţatŭ la celle nevisibile şi netangibile, de la materie la spiritŭ, de la fiinţa creată la fiinţa cea 'naltă Creatóre, de la omŭ la Dumnedeŭ.

Nimicŭ nu e maĭ grandiosŭ de cătŭ spectacolulŭ Natureĭ. De 'nălţamŭ ochiĭ către regiunile cereştĭ, vedémŭ miriade de globurĭ luminóse, guvernate în mişcările lor eterne de legĭ nestrămutate. Atmosfera în midloculŭ căria respirăm, ne înfăcişédă pe fie-care moment fenomenĭ nuoĭ, care chiar în neregularitatea lor ar seměna resultănd dinir'o disciplină misteriósă. Apa transformată în vapor, aci se înalţă în aer şi se preface în nuorĭ, apoĭ ca plóe, cade jos ca să ude pămîntul şi să'lŭ facă roditor; aci în regiunile inferióre se condesă pe pămănt ca o róă binefăcătóre; iarna îngieţaţă de frig acopere pămăntulŭ sub formă de zăpadă, saŭ întărită în formă de ghieţoĭ, attacă şi prăpădeşte vegetalele; vînturile ce provinŭ din cause deverse, temperédă căte odată prin adierea lor arşiţa Sóreluĭ, altă dată devinŭ un uragan terribilŭ ce restórnă tot în trécătulŭ săŭ. Trăsnetulŭ resună în aer, despică nuoriĭ, străbate spaţiŭ, respăndeşte frică pe pămînt; arde saŭ face prafŭ tot ce isbeşte; dar îndată linîştea se stabilesce, nuoriĭ se risipescŭ şi pă bolta azurie saŭ pucin nuorósă se dessemnédă culorile strălucitóre alle curcubeuluĭ. De aruncam privirea în giurul nostru vedem frumósa varietate a producţiunilor Natureĭ şi mulţimea infinită a fiinţelor vieţuitóre care ne 'ncongióră: animale de tot felulŭ de mărimĭ şi forme variabile, plante differite înfrumuseţînd prin verdéţa lor plăcută, munţiĭ, văilĭ şi câmpiile; aerul, apa, pămăntul sunt populate de dînsele.

De săpăm în pămănt, găssim monumente, remăşiţe de animale şi de vegetale contemporane anteistorice şi îngropate în midloculŭ grămedilor de minerale alle căror varietăţĭ sunt fórte numeróse.

Viaţa umple spaţiul. Stănca ce bravédă furtuna se înclină putereĭ ne încetat dătătóre de viaţă a Natureĭ. Licheniĭ, muschiĭ se lipescŭ de cóstele salle, le ameninţă şi astfelŭ prepară légănulŭ unde se desvoltă vegetale maĭ complecte, şi căte-odată chiar arborulŭ se înalţă acolo unde altă dată cea maĭ smerită plantă nu putea vegeta. Vedeţĭ stegarul, acest rege allŭ pădurilor, care anuncie o aşé de mare putere vitală este espussŭ attacurilor a miĭ de animale părăsite, din care multe nu 'şĭ ţinŭ esistinţa de cát dintr'a luĭ. Sub cóje-ĭ Scoliţiĭ (insecte din ordinul coleopterelor tetramere) dessemnédă miĭ de figurĭ, Kermes (insect hemipter) se ficsédă pe suprafacia sa; în (ţesetura) parenşimul foilor, se insinue cinips care formédă acelle tubercule numite gogoşĭ de tufă.

Licheniĭ se întind pe cójă'ĭ şi muşchiĭ se aşédă pe tulpină. Daca cade de bătrăneţe numaĭ decît se umple d'omulţime alte insecte şi de vegetale precum un cadavru se umple de vermĭ. Aşé fie-care animal, fie-care plantă, devine astfelŭ pradă a numeroşi inemicĭ şi maĭ cu sémă a óre-căror speciĭ care se par a fi născute cu dănsele, spre es: Cossus, róde ulmu, Eumolpiŭ viţa devie, Lamia, Cerambyx, plopu, mestécănu şi 'ngeneral arboriĭ de pădurĭ marĭ. Animalele nutrescŭ în ţesseturile lor celle maĭ intime Helminthe, vermi intertinalĭ, care causédă mórtea. Insectele căt sunt elle de micĭ, nu sunt scutite d'astă lege comună; sprees, găndaciĭ de mătasse mor de Muscardină, omidile şi alte larve priimescŭ fără scirea lor óăle altor animale şi vermiĭ ce essŭ dintr'ănsele le prăpădesc.

Abia o picătură de apă cade din cerŭ, şi îndată devine o lume organisată; căcĭ viaţa esistă pretutindinea şi se manifestă sub tóte formele; dar fie-care regnŭ şi fie-care classă care 'lŭ compune nu e închissă într'unŭ cercŭ limitat de forme şi de fenomene. Din contra tóte fiinţele se împreună se amestecă în infinit, fără ca să fie possibil a însemna hotarele unde s'a isprăvit o serie şi unde începe alta. Aşa putem cita o mulţime de esemple, astfelŭ liliecíĭ aŭ aripĭ şi aerul este elementulŭ lor precum e şi allŭ passerilor; veveriţele sburătóre cu tóte că n'aŭ aripĭ adevărate, dar pelea cóstelor dintre picerele dinainte şi din dărăt se desvoltă atăt de mult în căt formédă un fel de paraşut (ca o umbrelă întinsă,) cu care se pot ţine căteva momente în aer. Ornithorincul se appropie de passerĭ prin ciocŭ şi de reptiliĭ prin maĭ multe caractere anatomice

particulare óre căror animale din acéstă classă: Castoriĭ, Focele, Balenele aŭ o viaţă analogă cu aceea a Pescilor. Pintre Passerĭ, unele, mergŭ, alergŭ dar nu sborŭ, fiind că n'aŭ aripĭ saŭ le aŭ fórte cudimentariĭ, precum: Struţulŭ, Casuarul Apterxi; altele, pr ecum: lebădă, raţă şi 'ngenerel palmipadele trăescŭ pe suprafacia apelor. Cutare pescĭ, precum: Esocetu (1) şi Decilopteru, părăsescŭ suprafacia undelor şi se ţinŭ câteva minute în aer ajjutaţĭ de latele lor notătóre pectorale.

Batracieniĭ (bróstele), aŭ unŭ îndoit modŭ de esistenţă, adică: în cea dintăiŭ vârstĕ sunt pescĭ şi respiră ca şi dânşiĭ prin branşiile, cărora le iaŭ locŭ plămâniĭ după ce se metamortoză (2); iar alţiĭ precum: Sirena şi Proteu remănŭ jumătate pesce în tótă viaţa lor. Între nevertebrate şi chiar între vegetale aceeaşĭ varietate pentru meḑiu în care trăescŭ, aceeaşĭ nesiguranţă asupra clasificaţiuneĭ lor. În ḑadar s'aŭ încercat naturalistiĭ s'arate o clasificaţiune graduală între fiinţele organisate, însemnând trecerea dela unele la altele. Uniĭ aŭ credut că concatenaţiunea lor se póte închipui p'olinie verticală şi într'unŭ ordin ascendent, alţiĭ le aŭ arangiat pe două saŭ pe maĭ multe liniĭ paralele, saŭ maĭ bine aŭ tras liniĭ convergente formând conurĭ saŭ piramide băgate unele în altele; toţĭ creănd, aşedănd şi desfiinţînd una după alta familiĭ şi genurĭ maĭ mult saŭ maĭ puçin naturale şi care se associaḑă, maĭ mult saŭ maĭ puçin cu grupa vecină. Dar nicĭ una dintr'aceste încercărĭ de classificaţie. care nu convinŭ de căt cutăreĭ saŭ cutăreĭ theoriĭ n'aŭ părut îndestul de mulţumitóre, căcĭ sciinţa umană nu e încă destul de naintată ca să fi putut îmbrăţişa coprinsul tutulor faptelor Natureĭ, şi rapportul lor intim. Uniĭ aŭ voit să aşeḑe fiinţele în ordina pretinseĭ lor perfecţiunĭ; dar vorbele perfecţiune şi imperfecţiune aŭ dat loc la nisce serióse controverse; cine dar póte spune într'unŭ modŭ absolut, ce este perfectŭ şi ce este imperfectŭ? În sensul filosoficŭ allŭ ḑicereĭ, fiinţa cea maĭ perfectă ar fi aceea a căreĭ structură este cea maĭ simplâ, şi'n care se fac cu cât se va putea maĭ puçine organe, funcţiunile complicate de nutriţie, respiraţie, circulatie, generaţie, locomoţiune ect. În acestŭ casŭ Polipulŭ ar fi maĭ presus de omŭ, planta criptogamă cea maĭ simplă maĭ presus de cea fanerogamă.

Pe cât timp nu cnoóscem bine legile care presidă viaţa, ḑicem că fie-care animal fiind organisat pentru meḑiulŭ în care e chiemat a trăi căt-va timp, possedă gradulŭ de perfecţiune necessarie, ca fenomenele care constitue esistenţa sa, să se facă cu ordine şi regularitate. Astfeliŭ patrupedele ce sunt legate de pămînt prin organisaţiunea lor aŭ o basă lată de sustentaţiune; unele destinate a se nutri cu pradă vie sunt uşóre şi flecsibile, altele nutrinduse cu earbă sunt maĭ puçinŭ vióe.

Vedeţĭ cum în passere totŭ concură ca să facilite sburulŭ: ósele salle spongióse, pline cu aer, casă fie maĭ uşóre, peptul spaţiosŭ, aripile şi picerele admirabil dispusse, facŭ din passere o mică barcă aeriană. Pesciĭ prin forma lor comprimată şi lungărétă, prin códa prea desvoltată şi flecsibilă ce le servă de cărmă şi prin înotătórele care împlinescŭ funcţiunea de lopeţĭ aŭ assemenea mişcărĭ ondulóse şi uşóre, despică apa înfăţişăndu'ĭ cât se póte maĭ puçină suprafacie resistenţă. Corpulŭ lor protegiatŭ de solḑĭ este făcut astfelŭ ca s'alunece şi se nimcéscă tóte loviturile.

Insectele respîndite pretutindineĭ presintă o organisaţiune din celle maĭ bine potrivite pentru felulŭ lor de viaţă: acellea alle căror larve trăescŭ pe trunchiulŭ arborilor sunt armate d'o ţépă ca să străpungă lemnu, insectele roḑătóre aŭ duoe mandibule şi duoe fălcĭ oriḑontale lucrând ca fórfecele; celle ce se nutrescŭ cu săngele cellor l'alte animale saŭ cu suculŭ florilor aŭ gura în formă d'o ţévă sugătóre, proprie a înţepa pelea cea maĭ tare, saŭ o trompă delicată ce se întroduce uşor pánă în fundulŭ coroleĭ florilor.

Insectele coleoptere alle căror aripĭ sunt nisce membrane fragile ce ar putea fi rupte d'o mică suflare, aŭ o técă cornósă care le protege; fluturiĭ destinaţĭ la o esistenţă efemeră aŭ aripĭ delicate care nu pot dura mult; unŭ organŭ transitoriŭ are şi structură lesne destructóre. Molluscii allŭ căror corpŭ lipsit d'unŭ réḑămŭ ossossŭ ar fi espussŭ la tóte causele destructoriĭ, ceĭ maĭ mulţĭ sunt protegiaţĭ d'o conchilie calcarósă solidă. În fine în celle din urmă trep-

1) Descrişĭ prea bine de D. doctor Baraşĭ în Isis anul 4-lea No. 28.

2) Vedeţĭ Isis anul 2 No. 30.

le alle scăreĭ animale polipiĭ, care se par a brava mórtea și se îmmulțescŭ cu atît maĭ mult, cu cât cineva iĭ divide, și infusoriile trăind cu miile în sînul uneĭ picăture de apă, ce pentru dînsele este o lume, sunt atâtea probe de admirabila diversitate a midlócelor ce Natura întrebuințédă ca să ajjungă la acelașĭ resultat: viața.

Eată o scurtă esposiție de relațiunile și concatenațiunea ființelor precum și rapportul intim ce se află între organismul materialŭ allŭ animalelor, modulŭ esisteĭ lor și între mediulŭ în care sunt chiemate a trăi.

Dar să pășim cu încetul în câmpiile și laboratoriile Natureĭ, să aruncăm privirea maĭ departe și să nu ne uimim de marea mulțime, varietatea și frumusețea bogățiilor eĭ cellor nemărginite, să ne aducem însă aminte că totd'auna într'o operă care îmbrățișédă multe lucrurĭ și autorul voește a le espune c'o methódă intelligință, chiară, care să nu turbure impressiunea coprinsuluĭ întregŭ, putem dice că lucrarea compozițiuneĭ, divisiunea și subordinația părților are maĭ mult merit de cât bogația materiilor. A.

Va urma

Antilopele.

Între classa animalelorŭ care nascŭ puiĭ viĭ și ĭ nutrescŭ cu țițele lorŭ (Animalele Mamifere), se găsesce unŭ ordinŭ deosebitŭ d'animale care rumegă (Animalele rumegătóre) și care suntŭ de cea maĭ mare importanță pentru omŭ, fiind-că la tóte popórele civilidate, se mănâncă maĭ cu seamă carnea acestor animale; de aceea, aceste animale formeadă cea maĭ mare parte a animalelorŭ domestice (s. e boĭ, oĭ, capre etc).

Este remarcabilŭ că într'aceste animale se găsescŭ amînduoă estremele în privința eleganțeĭ și grosolanieĭ formelorŭ. Într'adevăr, ce póte fi în lume maĭ grosolan, greŭ, și maĭ masivŭ de câtŭ unŭ boŭ? Și ce póte fi maĭ elegantŭ, ușior, deșteptŭ și delicatŭ de câtŭ unŭ cerbŭ? Conform cu aceste duoe estreme, găsimŭ și alte duoe estreme, putem dice ca consecuințele lorŭ naturale, adecă sclavia cea maĭ complectă și libertatea cea maĭ independinte. Într'adever, ce póte fi în lume maĭ sclavŭ de câtŭ unŭ boŭ îngiugatŭ, și ce lucru póte să ne dea o idee maĭ completă de libertate, de câtŭ cerbulŭ din pădure! Amŭ disŭ că acéstă libertate saŭ sclavie este o consecuință naturală a formelorŭ lorŭ; căcĭ așa vedem și la popóre, celle „nedegroșite“ și grosolane, sunt sclave, celle viĭ și destepte suntŭ libere.

Darŭ între amânduoe aceste estreme de animale rumegătóre, se află nisce animale care ocupă, în privința formeĭ și a libertățeĭ, o posițiune intermediară și aicĭ putem numi Antilopa, Gazella, capra roșie, capra négră și chiar capra domestică.

Să vorbimŭ aicĭ despre unele d'intre dînsele.

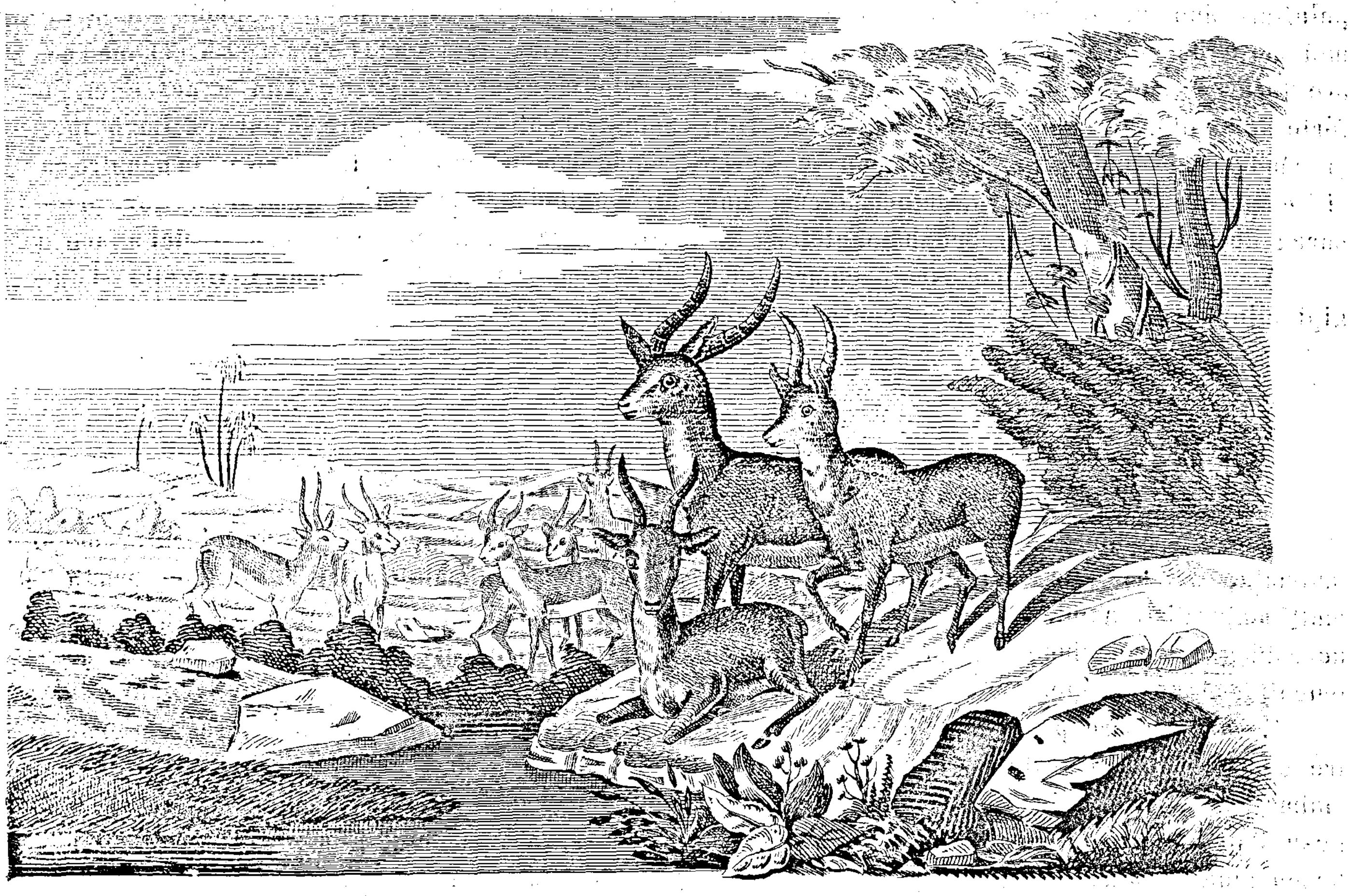
Zoologistiĭ cunoscŭ acumŭ până la 50 speciĭ d'Antilope; córnele lorŭ suntŭ cilindrice, drépte, însă la cea maĭ mare parte dintr'însele, córnele sémănă în formă cu acelle alle cerbilorŭ; la altele sémănă cu córnele de capră saŭ de óie. Amânduoe secsele aŭ córne. Aceste córne suntŭ statornice și nu cadŭ ca la cerbĭ, căcĭ la eĭ ca și la boĭ córnele aŭ în neuntrŭ o prelungire a osuluĭ frunțeĭ. Aŭ câte 8 dințĭ încisivĭ la falcă de josŭ și câte 16 măsele în amînduoe fălcile (maxillae), aŭ ochiĭ marĭ și frumoșĭ, la mulțĭ se află unŭ sacŭ de lacrime în ochiĭ.

Antilopele suntŭ animale d'o formă fórte elegantă și frumósă, trăiescŭ în societate cu aĭ lorŭ, și suntŭ respîndite în amînduoe conținentele; numaĭ în Australia nu se găsescŭ; însă cea maĭ mare parte a Antilopelor, trăiesce în Africa. Aicĭ le găsimŭ în nenumeróse turme umplândŭ immensele câmpiĭ și stepele d'acolo; aceste turme schimbŭ adese-orĭ loculŭ pasciuneĭ lorŭ, adecă dupe ce aŭ mâncatŭ tótă érba și tóte bucatele dupe câmpŭ, și aŭ devastat o țéră întrégă, mergŭ la unŭ altŭ locŭ spre a reîncepe și acolo acéstă lucrare a devastațiuneĭ; de aceeă, locuitoriĭ Africeĭ privescŭ Antilopele ca un biciŭ publicŭ întocmaĭ ca locustele. Dar din causa acestorŭ stricăciunĭ care facŭ, și din causa corneĭ lor care

este fórte plăcută la mâncare, ómenii le gonescŭ tare cu felurimĭ de metode de vînatŭ. Dar nu numaĭ ómenilor, ci si leuluĭ, pantereĭ și leoparduluĭ servă sirmanele Antilope ca mîncare din tóte dilele.

În Europa se află numaĭ duoe spece de Antilope adecă capra roșie (Antilopa Rupicapra, Chamois, Gemse) și Saiga, care trăiesce pe steple lîngă Astrachan în Rusia.

Capra roșie trăiesce în uniĭ din munțiĭ Europeĭ s. e. în Carpațĭ (și la noĭ) în Alpi și Pyreneĭ; acolo trăiescŭ în turme câte 5, 10 și chiar 40 și se țînŭ pe vîrfurile munțilorŭ cellorŭ maĭ înalțĭ, în regiunea zepădeĭ eterne unde esistă. Dioa se ascunde și numaĭ dimineața și seara esŭ la pascuirea lorŭ și atuncĭ pune câte una pe stincele înalte care încongióră loculŭ păsciuneĭ, și care servă de sentinelă, a vegia pentru pericolele care amerință turma; deaceea cândŭ aceste Antilope sentinele aŭ vădutŭ pe unŭ omŭ saŭ p'unŭ animalŭ săngeros apropiindu-se, scotŭ o strigare particulară și

Antiloppa Lechena Leviygstonii.

într'unŭ minutŭ tótă turma fuge și s'ascunde în gropile și prăpăstiile unde omulŭ nu póte s'ajungă; cândŭ aŭ ajunsŭ acolo, începe a se juca și a se tăvali pe zepadă, arătândŭ printr'acesta ca nu se maĭ temŭ de nimine.

Tómna, secsele se împreună și dupe 22 de septămînĭ adecă la Maĭ, femela fată 1—2 puĭ în umbra uneĭ stînce neabordabile; dupe nascerea lorŭ, muma învață puiĭ a sări, adecă ea sare înnaintea lorŭ în maĭ multe rîndurĭ, tot strigândŭ și invitîndŭ-ĭ a face si eĭ tot așé. Acest animalŭ póte să ajungă la vîrsta de 20—30 de anĭ, daca în cursul acestuĭ timpŭ nu e omorîtŭ de vulturulŭ cellŭ mare care, cu aripile salle puternice 'lŭ aruncă în prăpăstiile maĭ teribile, saŭ dacă nu este îngropatŭ de nemeițĭ (avalanches) munțilorŭ și daca nu este omorîtŭ prin vînatulŭ omuluĭ, inemiculŭ lorŭ cellŭ maĭ mare.

Cea maĭ mare parte a acestor animale, se află acum în Stiria.

O altă specie a Antilepelor este Gazella (Antilopa Dorcas). Acéstă specie este cea maĭ

frumósă între tóte specele Antilopelor și figureadă în litteratură poetică a Arabilorŭ dreptŭ simbolŭ de blândeţe și frumuseţe femeascā, întocmaĭ ca porunbiţa în poesia Europenilorŭ. Cândŭ un oriental va să facă un complimentŭ uneĭ femeĭ, ĭĭ dice. „Aĭ ochiĭ de gazellă". Aceştĭ ochi. suntŭ albastrĭ ca cerulŭ senin al orientuluĭ, strelucitor ca diamanţiĭ orientalĭ, blândĭ și încântătorĭ ca dicătórele Orientuluĭ. Mărimea Gazelleĭ este aceea a uneĭ căprióre; colórea eĭ este galbenă, pe burtă e albă și la amînduoă laturele ale corpuluĭ are duoă vergĭ ócheșe, la genuchie are ca unŭ moţŭ de părŭ; córnele eĭ suntŭ negre și are forma frumósă a uneĭ „lyre" musicale. Sunt fórte sociabile, trăindŭ în bande câte 50—100, și cândŭ vine unŭ inemicŭ, formedŭ un cercŭ și se apără cu córnele lorŭ, întocmaĭ cum unŭ careŭ de soldaţĭ se appără cu baionetele.

Acestŭ animal era cunoscutŭ chiar și Egiptenilorŭ vechĭ și a fost la eĭ consacratŭ divinitate „Isis" (divinitatea Natureĭ). Între tóte felurile d'Antiloppe, Gazella este cea maĭ respîndită pe pământŭ, căcĭ se află în Asia și în totŭ nordul Africeĭ, de la Senegalie în Vestŭ până la Nubia, Cordofan și Sennar în Estŭ.

Gazelele potŭ fi domesticite, fiindŭ că elle numaĭ fugŭ de omŭ cândŭ o dată s'aŭ obicnuit cu dînsul și ĭĭ remânŭ attașiaţe. Se vede că poeţiĭ Arabĭ aŭ uĭtatŭ să facă și în acéstă privinţă o comparaţiune între virtuţile Gazelleĭ și ale femeeĭ.

Figura nóstră presintă o specie nuoă de Antilope Gazélle (Antilopa lechneĭ) pe care celebrul călătorŭ Livingston a descoperit'o 'nainte cu câţĭ-va anĭ și care se ţine pe lîngă ape, avândŭ slăbiciunea d'a se uita adese orĭ în năuntru ca într'o oglindă, și să admire frumuseţele lor propriĭ. Oare să nu ne fie permisŭ și aicĭ a face o mică comparaţiune între cocheta Gazellă și unele femeĭ? B.

Omul și maimuţa.

Cuestiunea despre rudeniea între omŭ și maimuţă, dateadă de mult timpŭ. Buffon și mulţĭ naturaliștĭ naintea luĭ, aŭ desbătutŭ multŭ această gravă cuestiune care ne atinge pe noĭ ómeniĭ așé de apróре.

Eară uniĭ care pretindeaŭ că differinţa între omŭ și maimuţă, este că omulŭ vorbesce și maimuţa nu. Dar deja celebrulŭ fisiolog Vienesŭ Prochaska a disŭ că maimuţele nu vorbescŭ fiind că n'aŭ ce să dică una altia, n'aŭ litteratură, n'aŭ teatru, nicĭ desbaterĭ politice, de ce dar să vorbéscă? Si într'adevăr, daca s'ar adopta darulŭ vorbireĭ ca semnulŭ distinctivŭ între omŭ și maimuţă, s'ar pune pe mulţĭ dintre „aĭ nostri" îmbrăcaţĭ, cismuiţĭ și mănușaţĭ, într'o posiţiune fórte ecuivocă.

Dar în dilele nóstre, după ce D. Du Chaillon a descoperit și a descris specia maimuţelor curióse numise Gorillŭ, care în tot felulŭ traiuluĭ lor seamănă prea multŭ cu ómeniĭ, acéstă cuestiune, dicem, a revenitŭ la ordinulŭ dileĭ în desbaterile naturaliștilor. Această cuestiune a devenitŭ însă multŭ maĭ gravă și seriósă, dupe publicarea teorieĭ celebruluĭ D. Darwin (Anglesŭ) care probă că, cu timpu, speciele fiinţelorŭ organice (plantele și animalele) perdŭ formele lorŭ primitive, priimindŭ unele formele altora. Dup' această teorie care a făcutŭ unŭ sgomotŭ mare în lumea sciinţifică, Europeniĭ aŭ început a dice: óre n'aŭ dreptate Indieniĭ (acésta rasă de ómeniĭ ceĭ maĭ anticĭ, aceștĭ părinţĭ primitivĭ aĭ civilisaţiuneĭ) căndŭ pretindŭ că dominaţiuneĭ ómenilorŭ asupra pămîntuluĭ, a precedatŭ dominaţiunea maimuţelorŭ: într'unŭ cuvântŭ eĭ dicŭ ca noĭ ómenĭ ne tragemŭ din maimuţe. Într'adever! o frumósă aristocraţie de nascere pentru noĭ ómenĭ.

Dar în anulŭ trecut, celebrulŭ zoolog D. Owen a ţinut în London dinadinsŭ o serie de lecţiunĭ despre anatomia comparată spre a proba că maimuţa Gorillu nu e stremoșulŭ nostru. Acestea 'lŭ a adus într'o mare ceartă cu D. Huxley, unulŭ din ceĭ maĭ celebri zoologiștĭ din Angliea (se vede că D. Huxley nu prea se sperie a vedea în viitorŭ în „Blasonulŭ" nobilimelorŭ celorŭ maĭ anticĭ, figurîndŭ o figură de maimuţă). — Să dămŭ aicĭ cititorilor noștri, unŭ resumatŭ pe scurtŭ, a puncturilorŭ de căpetenie în această cuestiune. Aceste puncte suntŭ

luate din domenulŭ anatomieĭ comparative, singura sciinţă competentă în asemenea desbaterĭ.

Aşia dar, anatomieă comparativă arată că dîntre maimuţele fără códă, Gorillu este cellŭ maĭ semănător omuluĭ. După dînsulŭ, vine maimuţa Chimpanţeŭ şi după Chimpanţeŭ vine Orang–Utanŭ, care, prin intelegința luĭ a adus pe Buffon într'o mare mirare. Chimpanteulŭ are maĭ cu sémă o maĭ mare simetrie în făptura dinţilorŭ seĭ şi distanţa între amîndoĭ ochĭ, este maĭ mare la dinsŭ; aceste duoă caractere suntŭ caractere d'o inteligință maĭ mare; însă unŭ semnŭ nefavorabilŭ pentru Chimpanţeŭ este că capulŭ seŭ, este maĭ aplecatŭ înainte şi nu stă drept (verticalŭ) ca la omŭ şi chiar la Orang.

Tóte maimuţele care sémănă multŭ saŭ puçin omuluĭ, Zoologistiĭ le numescŭ Arthropoide. Între dînsele, căndŭ staŭ dreptŭ, Orangulŭ are mâinele celle maĭ lungĭ, Chimpanţeulŭ are mâinele maĭ scurte (pănă la genuchĭ) şi la Gorillŭ ajungŭ numaĭ la partea de jos a cópseĭ, întocmaĭ ca la omŭ; apoĭ cu cât máinele suntŭ maĭ scurte, cu atît fiinţa umană este maĭ înţeléptă şi maĭ nobilă (ómeniĭ cu, ‚mâna lungă" n'aŭ fost nicĭ odată într'adevăr nobilĭ.) Dar şi făptura mâneĭ a Gorilluluĭ, sémănă multŭ cu aceea a omuluĭ, fiind că şi Gorillu are degete scurte şi degetulŭ cellŭ mare (pouce) cărnosŭ ca la omŭ. Gorillu are numaĭ 8 óse carpale ca omŭ şi nu 9 ca celle alte maimuţe; în privința făptureĭ picórelorŭ, găsimŭ călcăiele Gorilllului făcute ca călcăiele omuluĭ. Gorillu merge pe talpa piciorului, întocmaĭ ca omŭ (acésta o face şi chimpanţeu.) Gorillu umblă maĭ în tótă viaţa luĭ pe amînduoă picĭórele de dindărătŭ (întocmaĭ ca omŭ), şi afară de omŭ şi Antropoidele, nu găsimŭ această atitudine maiestósă la nicĭ unŭ altŭ animalŭ.

Câtŭ despre mărimea creierilorŭ, se scie că între tóte maimuţele, Gorillu este acela care e cellŭ maĭ favoriḑatŭ de către Natură, având creeriĭ ceĭ maĭ marĭ; după dînsu vine Chimpanţeŭ şi după dînsulŭ Orang–Utanŭ; însă esistă o altă specie de maimuţe (Kulŭ-Kamba) la care, forma creerilorŭ este maĭ perfectă de cătŭ la Gorillŭ, căcĭ partea din nainte a creerilorŭ celorŭ marĭ (Emisferile,) residenţa inteligențeĭ superióre, este maĭ desvoltată la această maimuţă; pe d'altă parte vedemŭ că circonvoluţiunile d'asupra feţeĭ creerilorŭ, suntŭ maĭ numeróse şi maĭ nesimetrice la Orang–Utan de cătŭ la Gorillu; apoĭ toţĭ Zoologistiĭ suntŭ de părere că singura diferință remarcabilă care esistă între creeriĭ omuluĭ şi aĭ animalelorŭ, este numerulŭ cellŭ mare şi nesimetria acestorŭ circumvoluţiunĭ, şi predominanţa în mărimea creerilorŭ marĭ, asupra cellorŭ micĭ.

Osulŭ saŭ şira spinăreĭ este la maimuţele Antropoide compusă d'unŭ numerŭ ecual de óse vertebre ca şi la omŭ, numaĭ cu deosebire că omulŭ are 12 perechĭ de coste (rarŭ 13 saŭ 11) pe căndŭ Gorillu şi Chimpaţeulŭ aŭ tot de una 13 perechĭ; dar şi Orang–Uttan are 12 părechĭ de cóste.

Gaura prin care ese măduva spinăreĭ de la creerĭ în osulŭ spinăreĭ (gaura occipitală) este la maimuţe pusă ceva maĭ îndărătŭ de cătŭ la omŭ; la unele (maimuţele Chrisothrix) acéstă differință este fórte mică, pe căndŭ la tóte celle lalte animale, această gaură este pusă la capŭ multŭ maĭ îndărătŭ de cătŭ la omŭ; apoĭ este probatŭ că cu cătŭ această gaură să află maĭ îndărătŭ, cu atăt creeriĭ suntŭ maĭ micĭ şi animalulŭ sete maĭ puçinŭ înţeleptŭ.

În privința fălcilorŭ şi dinţilorŭ observămŭ că între tóte animalele, numaĭ la omŭ şi la maimuţă, îndată dupe nascere se lipesce osulŭ intermasilleĭ cu amînduoă jumătăţile fălceĭ de sus (macssilla superióră) dar în privința dinţilor vedemŭ că numaĭ omulŭ are dinţĭ micĭ înşiraţĭ unu lîngă altu fără intervalŭ în miḑloculŭ lorŭ; la maimuţă aceste intervale, de şi fiind maĭ micĭ de cățŭ la tóte celle-l-alte animale, însă tot esistă. Această circunstanţă a dinţilorŭ omenescĭ de a fi strînşĭ a făcut pe uniĭ Zoologiştĭ a ḑice că, căndŭ găsimŭ la o rasă sau familie d'ómenĭ dinţĭ maĭ micĭ şi maĭ strînşĭ, să scim că rasa saŭ familiea este maĭ înţeléptă şi maĭ nobilă.

Să revenimŭ acumŭ la cuestiunea differinţeĭ creerilor omenescĭ şi aĭ maimuţelorŭ, fiind că numaĭ prin comparaţiunea acestuĭ organŭ cellŭ maĭ nobilŭ în corpulŭ fiinţelorŭ însufleţite, putemŭ decide marea cuestiune: dacă maimuţele se rudescŭ cu noĭ, saŭ nu? Eată ce ḑice Huxley despre acestea.

Differinţele între creeriĭ maimuţelorŭ anthropoide şi aĭ omuluĭ, se reducŭ în celle următóre puncte.

1 Masa creerilor în rapportŭ cu masa nervilorŭ, este maĭ mare la omŭ de cătŭ la maimuţă.

2 La omŭ, creeriĭ ceĭ marĭ (Cerebru, Hemisphere) suntŭ multŭ maĭ voluminoşĭ de cătŭ creeriĭ ceĭ micĭ (cerebelŭ) de cătŭ la maimuţă.

3 La omŭ, circonvoluţiunile (indoiturile) pe suprafaţa creerilorŭ cellorŭ marĭ, suntŭ multŭ maĭ numeróse şi maĭ nesimetrice (încurcate) de câtŭ la maimuţe; unele circumvoluţiunĭ lipsescŭ maimuţelorŭ cu totŭ.

4 Capulŭ omuluĭ este maĭ rotundŭ de câtŭ la maimuţe, fiind că emisferile creerilorŭ omuluĭ suntŭ maĭ rotunde de câtŭ la maimuţe.

Darŭ, urmédă Hulxey, multe d'aceste differinţe esistă asemenea între omŭ si maimuţe, ca şi între differitele voce ale ómenilorŭ.

Aşa s. e. arapulŭ (Maurulŭ) din rasa négră are dinţĭ maĭ marĭ de câtŭ omulŭ din rasa albă (Europeulŭ) şi la arapŭ masa creerilorŭ este maĭ mică în rapotŭ cu nerviĭ, circumvoluţiunile creerilorŭ sunt maĭ puţin numeróse. Arapulŭ are mâinele marĭ lungĭ şi unŭ capŭ maĭ micŭ de câtŭ omulŭ caucasicŭ. apoĭ şi volumulŭ capuluĭ al unuĭ European este mult maĭ mare de câtŭ al unuĭ Arapŭ. Metóda d'a cunósce acestea într'un modŭ esactŭ, este cea următóre. Se umple craniŭ cu linte saŭ meiŭ şi se cântăresce pe urmĭ cuantitatea meiuluĭ saŭ a linteĭ ce a umplut cavitatea craniuluĭ, şi aşia s'a găsitŭ celle următóre:

Cuantitatea meiuluĭ întrebuinţat d'a umplea craniulŭ unueĭ Maimuţe
Gorellu era 129 pînă la 157 drahme

Cuantitatea pentru a umple craniuluĭ unuĭ
Arapŭ 289 — 414 drahme

Dar cuantitatea meiuluĭ ce întră în craniulŭ unuĭ European este 460 — drahme

Pentru acestea vedemŭ că craniulŭ cellŭ maĭ perfectŭ cellŭ Maimuţeĭ (Gorillu) n'are nicĭ jumătatea mărimeĭ creerilor unuĭ Arapŭ, adecă a raseĭ celleĭ maĭ imperfecte a ómenilor. Dar find-că maimuţele Gorillu şi chimpanţeu suntŭ d'o mărime cam ecuală cu aceea a omuluĭ, de aceea putemŭ dice că la omŭ creeriĭ seĭ cântărescŭ a $1/_{36}$ parte a greutăţeĭ corpuluĭ seŭ. pe cândŭ la maĭmuţele Antropoide creeriĭ cântărescŭ $1/_{74}$ numaĭ din greutatea corpuluĭ lor (la Elefantŭ, animalulŭ cellŭ maĭ înţelept, creeriĭ cântărescŭ numaĭ $1/_{3306}$ parte a greutăţeĭ corpuluĭ seŭ, de şi greutatea absolută a creerilor elefantuluĭ este 1—10 funţĭ, pe cândŭ creeriĭ omuluĭ cântărescŭ numaĭ 204 funţĭ)

Este şi o altă metódă d'a măsura mărimea capuluĭ. prin urmare ş'a creerilorŭ; această metode este badată pe „ungiulŭ luĭ Camper". Adecă când tragem o sfóră orizontală de la o urechie la célaltă care va trece pe desubtul nasuluĭ şi o altă sfóră verticală care va merge de la midlocului frunţeĭ pînă la basa nasuluĭ o să ésă un ungiu; acest ungiŭ este unghiulŭ luĭ Camper. La Europenĭ acest unghiu are 80°—85°; la Arapŭ are 70°, dar la maimuţele antropoide are numaĭ 50°; Eată iar o diferinţă immensă între omŭ şi maimuţe!

Dar partisaniĭ doctrineĭ luĭ Darwin între care este şi Huxley, nu se convinge nicĭ d'acsie argumente, căcĭ după teoria luĭ Darvin formele specielorŭ suntŭ nestatornice şi se îmbunătăţescŭ tot mereŭ, în cursulŭ seculilorŭ; aşa, dicŭ, eĭ se póte pré bine că în cursulŭ nenumeraţilor seculi, capulŭ maĭmuţelor antropoide, tot îmbunătăţindu-se, s'a schimbat într'unŭ capŭ d'omŭ, întocmaĭ cum pretindŭ iar eĭ, că în cursulŭ seculilor capu de lupu s'a schimbat în capŭ de câne şi precumŭ lupulŭ este stremoşulŭ câneluĭ, aşa dice, se póte că şi maĭmuţele să fi fost stremoşiĭ omuluĭ.

Dar pe cândŭ acéstă desbatere seriósă s'a urmatŭ între partisaniĭ teorieĭ luĭ Darwin şi antagonistiĭ luĭ, eată că în anulŭ 1857 Profesorul Sehaafhuse, de la universitatea din Bonn, a găsitŭ într'o cavernă (peşteră) lingă oraşele Neanderthal un scheletŭ d'omŭ, de care s'a constatatŭ că apartine la nisce rase d'ómenĭ perduţĭ care aŭ locuit Europa multĭ seculĭ naintea intrăreĭ chiar a Pelasgiilorŭ în Elada şi a tutulorŭ viţelorŭ Indogermanilorŭ în Europa. Aceste schelete d'omenĭ primitivĭ, aŭ arătat maĭ multe puncte de asemănare cu scheletu maimuţelorŭ de câtŭ scheletu ómenilorŭ d'acum; între altele, şi ungiulŭ luĭ Camper avea la aceste schelete numaĭ mărimea de 56° (adecă numaĭ cu 6° maĭ multŭ de câtŭ scheleta Urangu-Utanuluĭ!) Acum Darviniştĭ aŭ strigat „Victoria!" Eată dic eĭ probatŭ că în timpurile celle maĭ primitive, omulŭ semăna maĭ multŭ cu maimuţa de câtŭ omulŭ actualŭ. Da, respunde antagonistiĭ lorŭ, dar câte sute de miĭ de anĭ a trebuit să treacă, ca să se facă acéstă transformaţiune mare a craniuluĭ maimuţelorŭ antropoide în craniulŭ d'omŭ; Apoĭ unde avemŭ în istorie, urme d'o asemene esistinţă lungă a omuluĭ pe pămîntŭ?

Eată în ce stare se află acum acéstă desbatere mare şi interesantă despre rudenia nóstră cu maĭmuţele antropoide; însă din tóte aceste desbaterĭ esse ca un resultatŭ sigurŭ, adecă că civilisaţiunea a înbunătăţit forma fisică a omuluĭ, făcândŭ maĭ cu sémă făptura capuluĭ seŭ, maĭ inteligintă şi maĭ nobilă. Eată că dupe resultatele sciinţeĭ, nobilimea ómenilor începe cu urmaşiĭ, şi nu cu stremoşiĭ lorŭ! Eată o idee cu totul contrarie ideeĭ nobilimeĭ din cererile „aristocratice". Eată ca în desertŭ se vaită uniĭ că în secolulu nostru lumintŭ şi civilisat, s'a desfiinţat ideea nobilimeĭ; din contra, s'a restabilit, însă în sensulu seu adeveratŭ şi conformŭ legilorŭ eterne alle Natureĭ. B.

Tipografia C. A. Rosetti uliţa Caimata No. 15.